

ЯР СЛАВУТИЧ

С П Р А Г А

ЛІРИКА

Дж Симонс

Яр СЛАВУТИЧ

С П Р А Г А

Л I Р И К А

М С М Л
„БРАМА СОФІЇ“
ФРАНКФУРТ НА МАЙНІ

Yar Slavutych
THIRST
Ukrainian Poems

Суперобкладинка мистця
Якова Гніздовського

Портрет — акад. скульпторки
Оксані Лятуринської

Bernhard Wurster, Aschaffenburg
Printed in Germany

I.

Відгомоніла спрагла рівновага,
І тільки — спомин, як пуста мета,
І тільки — будня розбуяла брага
Мені допалює сухі вуста.

Прощай навік, блаженний супокою!
Мою рахмань і втрачені степи
В дочасну пору застушили млою
Чужинних міст брунаті черепи.

І я не хочу — чи мені ж не дано? —
Я не бажаю проклясти шляхи.
Така приемна і така жадана
Якась покута за якісь гріхи,

Що вже й кошуля, потом перемокла,
Дорожнім пилом починає снить,
І далеч простору, як меч Дамокла,
Грозить і надить, надить і грозить.

І майдани, й люди — як на святі!
Аж вібрує готика струнка.
Та в моєму серці біснуватім
Не вмирає дух степовика.

Що йому ці подвиги колишні,
Захололі в строгості різьби?
Близчі, близчі пурпурові вишні
Та стави, та сонце, та дуби,

Та хвиляста навколошниция,
Та вітрів несамовита гра.
Дух могучий, рокіт Ненаситця,
Він клекоче й кличе — до Дніпра!

Важкі путі, позбавлені спокою,
Чужі краї, запалі в каламуть,
Тебе навчать і мудрости людської
І гарп наснаги серцеві дадуть.

Тож нащо дім? Навіщо рідна хата?
Краси тривоги вдома не збагнеш!
Шляхами чорними така багата
Блакитнокрила далечінь без меж.

Тож нащо стрим? Наснажена людино,
Іди й іди Сковородою в світ.
Лишє тобі з'еднати воедино
Буденну дійсність і казковий міт.

Коли ж відчуєш ваготу пізнання —
Вернись назад, схвильовано вернись,
Втіли в життя румовища останні,
Іх привітай — як великодню вмсь.

Жадоба світу, що дрімала в снах,
Ненатлім смерчом вибухла з війною,
І давні жалі тъяною луною
У срібляних умерли полинах.

Щасливий той, кому нетлінний прах
Не вабить дум домашньою нудьгою,
Кому невтомно тайну розвою
Змагає мозок на пізнань шляхах.

О, всесвіте! Твої принадні далі
Мені дзвенять крізь дні відрокоталі,
Немов яса берла і булави;

Бери мене в свої важкі обійми,
Дай розгадати простір віковий
І жереб радости вільготно вийми!

1944

*
* *

Замало дня, а ночі — й поготів!
Півколо неба — як вузьке озерце!
Чи ж наситити простором світів
Мое бездонне, невгамовне серце?

Лежать шляхи, течуть потуги рік,
Мовчать задумно непробудні гори,
І лиш людина, часу чарівник,
Тривожних зір розгадує узори.

Розмай світів — як первозвуки гами.
Його відгомін гожий і снажний.
Доріг пізнань припаллий порохами,
Тончу полин хмільної чужини.

Мое палання — невідкличні мандри.
І вже його, як баговиту даль,
Не погасить ні сумнівом Кассандри,
Ні Паркою перейдених проваль.

Зійди, снаго, й розквітни барвінково!
І появи непроминальний бран,
Де в сяйві силы ваговите слово
Мене сп'янити, як запашний евшан.

**Живу й мандрую. Зорі пурпурові
І безконечність сонячних шляхів
Ненатлім чаром чистої любові
Благословляють мій сумирний спів.**

**Пощо пусте, похоплене волання?
Правдива пісня завжди не гучна!
Та зерна мислі, спраглі дозрівання,
Зове наснажена далечина.**

**Дзвени, дзвени, розгортуючи втому,
Хай пролунає твій принадний клич!
Потахне день і в тьмяну паполому
Мене обів'є мандрівника ніч.**

**І, неземного поривання повен,
Янтарні сни навіяви горі,
Мене вколише, як шарлатний човен,
Вільготний блиск вечірньої зорі.**

Кричать кажани в дорожніх деревах,
Підводи гудуть на тьмянім узбоччі.
І глухне земля, і втома сталева
На плечі лягає мороком ночі.

Хай гусне снага; як даль мандрівнича,
Хай звабно п'янить безмежні обмарі, —
На поклик світів піднявши обличчя,
Людина іде, вітаючи хмари.

І хмільно в душі, і радісно знати,
Що серця удари — всесвіту луни,
Що в божім ладу надзорні сонати
Органно гучать, як янгольські струни.

Легкою млою свіжих вечорів
І порохами обважніліх черед —
Яке це щастя, вибрівши з вітрів,
Томити втоми ненаситний веред!

І процвітає, мов бузковий кущ,
Моя відрада, мандрівнича бранка,
Дзвінка, як місяць над пітьмою пуш,
Ясна, як сонце молодого ранку.

І, чистих вод прямуючи ковток,
Співає тіло, подолавши болі,
Немов його в потоках пелюсток
Гойдає райдуга на видноколі.

Спить по дощах земля обвагітніла,
І сняться сни небесним берегам.
Блакитна злива довго гомоніла
Плодочим нивам і дівич-борам.

Блаженна повінь! Буйне розквітання
Напоєного дерева й зела.
Сама Помона золоте подання
В сяйнім подолі щедро принесла.

Та я крізь райдуг мирне узороччя,
Немов якийсь несьогосвітній маг,
Зорю, як хмари передсмертне клоччя
Грозить напастиям войовничих згад.

Я знаю, розправить крила
Небес голуба фіяла,
І буде міцніти сила,
Як юність моя буяла.

І буде п'яніти в щасті
Наснага хмільної щерти,
Як сонця струмки гранчасті,
На землю світів простерті.

О, слухай, вчувай, мандрівче!
Надійде зненагла зміна:
Буяння твоє поривче
Підкосять твої ж коліна.

І звабні безкрай-дороги,
Як мудрість верхів Синаю,
Стигматами з'ятрять ноги —
О, знаю, мандрівче, знаю, —

Огорне одчай, мов галич,
Просушать піски баклагу,
І дика безводна далеч
Запалити смертельну згагу.

Як помру, не подолавши втому,
Схороніть, де смерть не обмине,
Бо на тло сплюндрованого дому
Не допустяť недруги мене.

Біля шляху, битого віками,
Під улюблений вітрами дуб
Наді мною закопайте камінь
І на пам'ять вирізьбіть Тризуб.

Та коли сподівана свобода
Вас обніме золотом проміть, —
В серце степу, на джерельні води,
Вірні друзі, прах мій одvezіть.

Поховайте на довічний спокій,
Де з-над жита хвиля, як гора,
У моїй Херсонщині широкій
Десь поближче рідного Дніпра,

Десь під синім листям тополиним,
Край Славути, над жовтінню нив,
Для якого я назувався сином
І якому віддано служив.

25. XII. 1945.

Тяжкого зерна золотистий ворох
І повінь сонця на дзвінкім току
Хіба забуду, як журбу легку,
В ці скорбні дні наснажувань суворих?

Блаженний будь, шляхів рожевий порох,
Що далечінь окрилює витку,
І тричі стань жадана впам'ятку
Земля батьків, яку загарбав ворог!

Мій кожен крок, як вічності дудонь,
Нешадно чавить соромотні будні;
Мою звитягу, вирослу в огонь,

Надхненно кличе на шляхи славутні,
Перемагаючи світів печаль,
Херсонським хмелем духовійна даль.

Ні гожий Майн, ні Райнові щедроти,
Ні косогорів смарагдова гра
Не нагадають степові широти
І не заступлять рідного Дніпра.

Я там зростав, блукаючи балками,
Там гартувався шумом шуляка;
Трояндмі цвітом, терну пелюстками
Мене вела земля моя легка.

Я зінав чайок Мазепине квіління,
Я чув хрущі в Тарасових садках.
Херсонська юність, як снага весіння,
Палахкотіла на моїх шляхах.

О ні! Не Майн, не Райнові щедроти,
Не косогорів смарагдова гра...
Я ваш інавіки, степові широти,
Зелені зарви рідного Дніпра!

Пам'яті спалених Доньки й Дружини

На дванадцять шляхів — ой, земле! —
Завихрує колючий сніг.
Та ніхто, ніхто не приемле
Розлито-лютий біг.

Тільки я, не схотівши хати,
Поринаю в смугастий світ.
Ой, бурі, бурі! Буду блукати,
Наслухати пошум'я віт.

Гей, ви, луни братнього бору,
Буйні леготи сіверян,
Принесіть мені вістку скору
Від слобідських моїх краян!

Розкажіть, чи стойть могила
Над румовищами села?
Чи лежиться, о жено мила?
Як же донечка? Підросла?

Хто приходить до вас у гості,
Русалка чи лісовик?
Що видзвонюють вільхи брості
До смутку осик?

**I чи вже повернувсь хтонебудь
Сплюндроване воскресить?
Луни, луни, ячіть, як лебідь,
Краплю радости принесіть.**

**Краплю спокою киньте в душу,
Бо в ній же — аж так гаряче!
...Ллеться слово в метіль байдужу,
Ярий вітер лице пече.**

1946.

II.

-

Хай прийде суд, хай гряне суд суворий!
Оросять спрагу вільги ручай.
Як найулюбленіші власні твори
Мені згадуться, наче несвої.

І я клякну, як грішник окаянний,
На скорбний камінь проминальних днів
За те, що серця не тривожив рані,
А лиш віків луною гомонів.

Гряди, як грім, високе правосуддя,
І появи мій заповітний день!
Немов скарби принадного полюддя,
Що виповняли княжий козубень, —

Мої плекани, мускулясті болі
Із надрів серця виллються на світ,
І я, надшивши з келеха юдолі,
Прийму, як присуд, плодоносний гніт.

Ріка в надійні входить береги.
А як бундючно пінилися потоки!
Хмільного буйства сповнені снаги,
Глушили світ, безмежний і високий.

—
Та чи мені, мандруючи, судить
Сердець пориви, що цвітуть червоно?
Після грози поглибшає блакитъ,
З роками розум визріє, мов ґроно.

Тож хай сивіють скроні, сни мовчатъ,
Маестатично споважніе тіло, —
Премудрий спокій покладе гечать
Лише на те, що буйно відхмеліло.

Як любо мислити на видноколі,
Коли вгорі схвильовані лани
Течуть потужно, не рухнувшись долі,
В безмежний край благої далини!

Тоді від повені шумливих царин
Земних турбот зникає суєта,
І я стаю щедротами обдарен,
Кому тягар — як лагода свята.

І це тоді вуста мої безмовні
Пророчать слову легкість ваготи,
Бо, скільки б я не хвилювався зовні,
Внутрі волію спокій берегти.

Оксані Лятуринській

Тебе вітаю, сонце стопромінне,
Моєї плоті омивальний плин,
Потужна повінь, що всевладно рине
І порива до синіх верховин.

Тебе приймаю, корогоде Яра,
Ясних роменів запашний вінок,
Ти, що вливаеш буйно, як загара,
Сяйної радости п'янкий ковток.

Джерело сили! Я тобі одному,
Тобі, що вирвалося з хащі хмар,
Молюсь у заприсягненні співному
І словом пристрасти приношу дар,

Бо тільки ти, відкинувшись кмрею,
Оповіваеш далі голубі,
Мій дух пашить щасливою землею
І розпливається в тобі.

Завагітніла думка на світанні —
І б'ються слів блакитні голуби.
Якому хисту в скорбному скитанні
Схопити суть померклої доби?

Так зловорожо, як порожній вітер,
Жахають вирви мозку і землі,
Що найбарвніші кольори палітер
Стають на мить нікчемні і малі.

Так володарно зводиться знемога
І протинають туги лемеші,
Що навіть честю праведного Бога
Не вбити гріха зустрічної душі.

Прийди, прийди, первопричинне слово,
На безконечність марної плавби,
Щоб у тривкім наснаженні наново
Схопити суть померклої доби!

Душа людини — велелюбна книга,
Яку чим більше пристрастно читай —
Тим довше радістю дзвінкою диха
Тяжких пізнань наснажений розмай.

І глиб небес, і шир землі принадна,
І всіх доріг одвічна далина,
Людське ество вгортуючи, як рядна,
Йому чуття схвильовують до дна.

Ясуй хвалу, творителю первинний!
Ти й не подумав, появивши світ,
Що твій же твір, твої пізнавши чини,
Про тебе власний розвінчає міт.

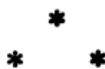

Сердець отаву, чисту й соковиту,
Нехай топтав чи не топтав одчай,
Бери, як дар цього земного світу,
І пелюстками задумів квітчай.

Чи знайдеш лад, чи згубиш тьмяний нелад,—
Тебе не зборе буйне безпуття!
Як води відає плавучий велет,
Зумій дознати парості буття.

I по насназі звабного ширяння
Чи по скорботі спаду — все одно —
Чи єсь чуття п'янитиме дорання
Твоїх плодів одстояне вино.

I ти пізнаєш радість боговиту,
I привітаєш килими отав —
Сердець дари, скарби земного світу,
Що їх надхненно мислею квітчав.

Вже на виски спадає сивина,
Вагітний мозок покликає Бога.
Вже зріле серце стріла не одна
Хитка поразка й певна перемога.

І явних марев і неявних снів
Затужавіла благодатна спрага.
О, мудра школо відбуялих днів!
О, бивих буднів потайна наснаго!

Я згоден з лавра одягти вінець
У ті хвилини, незбагненно дивні,
Коли ударять по щитах сердець
Мої слова — як мамутові бивні.

III.

Кари кар — невимовно мало!
Сном німотним, світе, не спи!
Під чужими очманілми чвалом
Плачуть, плачуть мої степи.

І розкрита, ненатла смага
Облягає сухі вуста.
О, зневаго, божа зневаго,
Де погасла твоя мета?

Я молюся тобі надхненно, —
В час урочий цей світ зустрінь
І покути градом огненим,
Вікопомним градом, як рінь,

Розметай, спопели сваволю,
Сяйвом райдуг поля обвій
І розбурхані хвилі болю
Погамуй у душі моїй.

Тирлує тьми поріддя низькочоле,
Терплять поля, уперті, мов граніт.
Коли ж потоптані ордою доли
Покриє волі променістий цвіт?

Весь світ оглух. Як невигойні ранні —
Тіла держав. Апокаліпсія мить
Понад сварливим людом скаянним,
Мов божий бич, кометою громитъ.

І стугонять, оплакують простори,
Немов чайки, свободовбивчий час,
Цей чорний час, коли в знемозі змори
Меч Азраїла четвертує нас.

Мілка надія і глибокий сумнів...
Хто зріже лавра: Сатана чи Бог?
Я — другий Гамлет, що з думок збезумнів
І споглядаю присмерки епох.

І так принадно в тузі дознавати,
Як безбач б'ється сковане буття,
Немов у морі без керма фрегати,
Ні бур, ні злив не знавші спочуття.

Гряди, як древле, Мойро кругойдуча,
І доволодай незникому путь!
На цілмій всесвіт непроглядна туча
Потьмарно впала.

Бути ж чи не бути?

Марно кликана, пуста, недбала,
Де ж ти діла, розгубила гнів?
Для якого спокою приспала
Полум'яні пориви синів?

Це ж тебе ганяють буйні бурі,
Наче хмару, білу і легку;
Це ж тебе на обрії похмурім
Розривають вихори в танку.

Доле, доле! Жаром непогасним
На путі, на стоптані терни,
Припади для радості нещасним
І жадану стріху поверни!

Як же ні, не зможешся — погана —
Нас, бездомних, повести під ню, —
Хай тебе роз'ятрить вічна рана,
Вічна рана сорому й вогню!

І нехай, нехай тебе з дороги
На скалі край отньої води,
Як прокляття, кинуте від Бога,
Приланцюжать люди назавжди!

Борвіем гряди, Месіє!
Розколюй жалі наруг!
Сичить головатим зміем
На друга нещирій друг.

I бродять, немов цигани,
Сини — безталанний дріб —
I в станах, негідних шани,
Гризуться, як пси за хліб,
A мати — о скорбна мати! —
Під гупотами чобіт
Безсила, слаба вмирати,
Плекає державний міт.

I щедро плоди рум'яні
Дарує своїм катам,
I бачить, як ті останній,
Останній руйнують храм,
Деруть на онучі плахту,
Несвітську несучи лютъ,
Б'ючи яничарську вахту,
Що мало дарів дають.

De ж помста, правди озі?
О, звуку сурми не жди —
Борвіем гряди, Месіє,
Жорстоко суди, суди!

Не прости, як присягу порушу,
Не зоглянись на благаючий крик, —
Запали смолоскипами душу,
А гріховний мій вирви язык.

I як помсти не вситиш у спразі,
Не вагайся — стеблом осліпи,
Тільки дай в соромотній екстазі
Відчувати, як дишуть степи.

О, священна! О, рідна до болю!
Лиш хулою тебе оскверню,
Не дивись на синовню саволю,
На взаемну, безславну борню, —

Покарай на широкім безводді
Пробувати під варом юги,
Щоб клювали шуліки й відтоді
Я не відав живої снаги,

Щоб — дознавши великої муки —
Я не каявсь на клятій путь,
Від блаженства ламаючи руки
У рахманній моїй ваготі.

Ти не чуеш моє благання,
Честю неба прикрився ти.
О, жорстокий! В журбі скитання
Прирікаю тобі світи.

Щоб несите поріддя скверни
Бурунило твоїй плавбі,
Щоб стожала пустеля терну
Вічні тавра пекла тобі!

І тоді, огудливши ранн
Під поривом важких вітрів,
Ти збагнеш, в молитвах жаданий,
Спрагу правди і горя гнів.

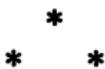
Будь же вірний своєму стягу!
З пошрамованих серця скиб
Богоборну прямай звитягу,
Як палаючий смолоскип.

Роздмухавши гнівні зорі,
Біблійний гуде борвій.
О, серце! В якому горі
Забутись душі мої?

Світи — попелища храмів,
Народи — покутня мста.
Мій біль далину обрамив,
Як терен — чоло Христа.

І жмурить вона, барвиста,
Зрадливу блакить очей,
Щоб сонце, помста Мефіста,
Пекло порохи Помпей.

**О, чорна змія відчаю,
Що в думах моїх засіла!
На схресті світів конаю,
Антея теряю силу.**

Земля — як гріховне лоно.
Все небо — словісні знаки.
Простори горять червоно,
Криваво палають маки.

Надходить, святий достоту,
Кінець, — і холонуть скроні,
І знасять світів скорботу
Розкриті мої долоні.

В війму суворий жереб
Німого навік буття,
І мій пересохлий череп
Простору замкне виття.

І кості мої мандрівні
Зупинять похід віків
На вічній тій плюскорівні,
Де стогін і стук підків.

Де згага, як гнів неситий,
Вергає палючий пламін, —
Я буду костьми косити
Одчаю гіркий полин!

І буду я так лежати,
Сягнувшім кінця мети,
І стануть небесні шати
Безсмертям моїм цвісти.

С А Т А Н А

Мертвотний мор і хворі дерева,
Пустинь повітря, як лінії води,
І небозводи, тъмні небозводи,
Де в'яли хмари й жовкнула трава,

Він споглядав. І падали слова,
І тягарами, як тверді колоди,
Давили в душах осійні злагоди
І на пізнання вроджені права.

Твій час минув, поріддя світочаду!
І — спраглу зваби — злободавчу владу
Бого посланець гойно поборов,

Та правіків потьмарення первинне
Крізь час, крізь простір і крізь людську кров
Глухим відлунням смертоносно рине.

Бездонні лона повноводих рік
Німовно випалить ярлива спека.
І ти, людино, від пустель далека,
Близькою станеш порохам навік.

Серед привіль плекаючи квітник,
Хіба ти знала, що біди пашека
Розверзнеться й твоя жадана Мекка,
Як марево, зникне сподалік?

Безжалальні дні безбожної кончини!
Стократ омріяні, з благої височини
Грядіть столунно на гріховний світ.

І я потахло в молитовній тузі,
Із серця вирвавши буття магніт,
Вас привітаю на смертельнім крузі.

Безсиле холодне сонце
Бороло повсталу тьму...
Кому розгадати сон цей,
Позбутись біди кому?

Вужами, як чахлі чвири,
Сухий плаzuвав туман.
І, зріючи, спраглий вирій
Борvійних скликав краин.

Просторів порожні борті
Благали снаjних медів.
Прасмерти росли когорти,
А я, як дитя, радів.

Моя починалась мрія,
Буяли мої слова.
Плеканна віками дія
Гула, немов перезва.

Не сон процвітав, а клуби
Підводив кончини квіт,
Щоб з лона твердої згуби
Новий народився світ.

Погинь у полум'ї борвію,
Але палай, щоб не погас!
Щоб я, новітній Єремія,
Оплакував твій чорний час.

І в гойну мить вогнем жаждивим
Слова ненатлі напоїв.
Потьмарним вирікнися зливам,
Шуміти вроді врожаїв!

І ярій радості дзвеніти
Нутром снаги, ясою мрій.
Ти ще спахнеш, як древні міти,
Первинним сяйвом, світе мій!

*
* *

I вигорне хмурий обрій
Не хмари — гори костей,
I буде в хоромі добрій
Братання лютих людей.

Розкриються нагло очі,
Розверзнутися вмить вуста.
Вчуваїте слова пророчі
Усі, хто не зневів Христа!

Правиці, що брали камінь,
Слова, що несли хулу,
I ноги, які віками
Топтали його хвалу, —

Сахнуться, як дикі звірі,
Пізнавши правди прихід.
Очищений людській вірі
Появить лагода вид.

I стане в хоромі добрій
Братання, як клич несподіви
Знесе на похмурий обрій
Новий маєстат доби.

Проф. ВОЛОДИМИР ДЕРЖАВИН

ПОЕЗІЯ ЯРА СЛАВУТИЧА

Правдива поезія — у вічних природі й людності, а не в серці одноденної людини, хоч би якої великої. Вона суттєво проста, давня, первісна, і через це гідна шані. Від Гомера, вона нічого не винайшла, крім кількох нових образів для змалювання того, що було завжди. Поет є тим правдивіше й ширше людяний, що безособовіший.

Жозе-Марія де Ередія
(Промова при вступі до
Французької Академії).

До від'ємних сторін культурно-суспільного життя всякого еміграційного середовища — а зокрема в умовинах еміграції політичної — належить певна однобічність, ба навіть певна тенденція до культивування однобічності й застигlosti. Це не меншою мірою позначається в нашому красному письменстві (та в мистецтві взагалі), ніж у політиці та публіцистиці: маємо тут — на політичній еміграції в Західній Німеччині та Австрії 1945-1949 років — чимало видатних і ще більше багатонадійних письменників; бачимо, як остаточно викристалізовується і осягає віртуозности індивідуальна артистична манера окремих майстрів (на зразок небіжчика Юрія Клена, В. Домонтовича, М. Ореста, С. Гординського), як дехто з корифеїв попередньої

доби — Є. Маланюк, приміром — цілком логічно закінчує свою кілька десятиріч тому розпочату путь від новаторства до найконсеквентнішого академізму; бачимо й мистецьке зростання — часом, вельми значне, як от у Леоніда Лимана, Олега Зуєвського, Ігоря Костецького — молодого таланту, що послідовно вдосконалюється в єдиному, заздалегідь і, здається, назавжди обраному напрямі; бачимо нарешті й гідну пошани невтомну працю досить численних другорядних белетристів і поетів, що не без часткового успіху намагаються висловити те саме й тим самим тоном, що й у попередніх творах, тільки ще виразніше; але справжнього «розвитку», отієї нормальній, здавалося б, еволюції через відмінне й подекуди внутрішньо неузгоджене до істотно нових фаз мистецької творчості — майже ніде не бачимо. Немов би кожен письменник, раз опанувавши певну літературну манеру, надалі аж страшився відхилитись від неї.

Мислитель типу Віктора Бера напевне скаже, що в оційому й відбивається « дух доби » — мовляв, сучасний письменник повинен народжуватися з готовою манерою, партійною приналежністю та більш-менш публіцистичною тематикою. Що це, Богові дяка, не так, і що йдеться тут лише про тимчасовий, що-правда, енергійний, проте аж ніяк не непереможний психологічний тиск еміграційної ментальності — про це свідчать поодинокі зворотні зразки, що серед них мабуть єдиним безперечним і вже насьогодні очевидним є мистецький розвиток поета-лірика Яра

С л а в у т и ч а. Його четверта *) (і напевне остання, що виходить із друку в Німеччині) збірка поезій «Спрага» виразно свідчить, що аномалії емігрантського літературного побуту та ДП-гетто-ментальності небагато важать супроти артизму правдивих творчих шукань.

Яр Славутич народився 1918 року на Херсонщині і мав нещастя формуватись як літерат і культурна людина в антикультурних умовинах підсовітського літературного життя. Він близькуче довів своїм власним прикладом, що те нещастя не є непоправним, якщо ставитись до нього серіозно, як до справжньої інтелектуальної прогалини та естетичного пониження, що вимагають змістової компенсації в характері приступних на Заході скарбів докорінно європейської культури й цивільної — замість за всяку ціну дисимулювати природне відчуття власної поглядної меншівкартості, ховаючи його, за демагогічними рецептами публіцистів-провокаторів, під облудним самовихвалянням, під абсурдними претенсіями на гадану «прогресивність» підsovітського Сходу супроти Західної України («прогресивність» прогресивного паралічу!), під маніякальними міражами азіятських ренесансів та українсько-індонезійських конфедерацій. Замість фамільярно, з органічною

*) Не рахуючи німецької перекладної брошюри «Дзеркало й обнова» — Jar Slavutyc: Spiegel und Erneuerung. Ausgewählte Gedichte. Aus dem Ukrainischen übertragen von V. Derzavyn, Frankfurt a. M. 1949.

кобеляцькою грацією, ляскати по плечах «стару Європу» (прецінь розкладену капітальнізмом, як вирікає найорганічніша плюжанська традиція), підсовуючи їй фальшиві рахунки, або ж позувати перед поблажливими (бо й самі — того ж таки гатунку) рецензентами у власне для того пошитій «мужичий світі» з унрівського сукна — Яр Славутич, у протилежність численним своїм, може й неменш обдарованим, та надто кволим і пишатим одноліткам, використав чотири повосні роки еміграційного перебування в Західній Європі найпродуктивніше: студіював, експериментував, працював над своїм віршем і стилем, поширював свою тематику, збагачував інтимний скарб артистичних емоцій (оте найвище в мистецтві, без чого немає й не може бути правдивої витонченості та елегантності) — з тією фанатичною професійною самовідданістю, якої вимагає від письменника Захід, і яку так важко засвоїти після східніх уявлень про письменництво як свого роду різновид ідилічного «дольче фар ніенте» (або й «розливних сліз, плиткої гістерії»). В цьому невпинному самовдосконалюванні міститься спочатку чимало незgrabного, чимало поверхового й просто помилкового; але скрізь відчувається таке нормальнє для правдивого молодого мистця прагнення перевершити себе, вийти поза наявні межі власної вміlosti, не обмежуватись — за спокусливим попитом літературно малограмотних редакцій — переспівуванням трафаретних «патріотичних романів» та шаблонізованих «кличів». Тому й ненадто рідкі прояви літературного несмаку

в перших публікаціях Яра Славутича — це радше несмак заюного експериментування, а не вульгаризованих штампів.

Перша збірка лірики Яра Славутича «Співає колос» (Аugsburg 1945) — доречі, хронологічно перше видання українських віршів у повоєнній Німеччині — виявляла неабияку технічну вправність авторову та формально бездоганне володіння т. зв. регулярними розмірами й строфами і традиційними стилістичними засобами. Численні описи природи (зокрема, в «Херсонських сонетах») свідчили про гостру спостережливість (незважаючи на окремі ляпсуси, як от вірш «Карасі», де тим тваринкам приділяється чимало властивостей та дій, з іхтіологічного погляду зовсім неможливих) і — що далеко важливіше — про артистичну замилуваність у картино-мальовничому образі, конкретному й яскраво-зоровому. Етикетолюбна критика добавила в цьому наявність «неокласичного вишколу» — зовсім хибно: ні правильний сонет, ні складніші тріолети, ронделі, рондо, що спопустили були молодого автора (зрештою, без великого успіху), не становлять монополії київських неокласиків — так само що й добра культура традиційної рими; а власне стилістичних наближень до неокласицизму в збірці «Співає колос» — не бачити. Традиційний реалізм тяжить над тематикою й стилем цілої книжки, лише подеколи бувши порушенім несподіваними, умовно кажучи, «ілюзіоністичними» образами (знов таки жадною мірою не класицистичними), що в них уже виявляється щось ніби від індивідуаль-

ної манери, як от, напр., образ «голубого вікна» в закінченні сонету «Став» (одного з найкращих у збірці):

Прозоре лоно тихої води,
о, як люблю я вкоротить ходи
і милуватись на поважний спокій —
в незнане царство голубе вікно,
де ситий короп у сназі високій
нуртує ставу непокірне дно!

Проте, таке трапляється нечасто, а в цілому — «Співає колос» робить враження ще вельми незріле, незважаючи на свою технічну вправність, яка радше навіть підкреслює стилістичну монотонність і ідейно-тематичну недокрівність цієї, попри свій шляхетний патріотизм, основно блідої книжки. Хіба що цикль любовних поезій звучить у ній дещо своєрідніше за решту (хоч і не без холодно-сентиментальної манірності); але саме оцей цикль викликає проти себе закиди щодо «еротизму» і трохи не «порнографії» з боку декого з могіканів передпотопного клерикалізму — щирих репрезентантів тієї справді таки «провінціональної» суспільності, «для якої вершком творчости були всілякі оповідання з ріжними моральними напущуваннями, добрими примірами і дешевеньким геройством» (Б. Данчицький: «Слово про М. Яцкова»). Інтелектуальніші критики чимало сміялися з тієї старечої пантальонади, тільки нічого серіозного їй не протиставили — а шкода: не виключається, що саме отої абсурдний і комедійний епізод розхолодив молодого поета щодо дальншого культывування любовної лірики, яка серед наступних його творів посідає

(як і в цілій нашій еміграційній поезії останніх років) зовсім малопомітне місце, що аж ніяк не відповідає її нормальній питомій вазі і надто виразно свідчить про певні внутрішні дефекти цілого нашого еміграційного письменства.

Відмінний характер має друга збірка поезій Яра Славутича — «Гомін віків» (Авгсбург 1946), хоч значна частина вміщених у ній творів складалась одночасно й рівнобіжно з лірикою першої збірки. «Гомін віків» присвячений спеціально історії України, починаючи з легендарних амazonок і напізлегендарних кіммерійців через фантастичну романтику т. зв. слов'янської мітології до державної минувшини Києва й Галича, Січі й Гетьманщини. Патріотичний захват авторів спромігся пов'язати в цій книжці героїку української старовини з модерною героїкою українського національного руху та визвольних змагань останніх часів у певну ідейну й літературну єдність; в оціому, мабуть, і полягає головна позитивна вага цілого твору, який безперечно належить до найкращої нашої «історичної лектури для юнацтва», призначеної зацікавлювати нашу молодь минулим батьківщини та розкривати перед нею історичний сенс нашої національно-визвольної боротьби як органічної кульмінації попередніх змагань українського народу:

Двосічний меч в обрамленні Тризуба
ми урочисто вгору підняли —
вільготна воля із неволі мли
і для наїздників сувора згуба.

(„Finale“)

З артистичного погляду, «Гомін віків» не становить, проте, безперечного осягу. Незважаючи на виявлене в ньому незвичайне, як на молодого поета, володіння діялекстальною та архаїчною лексикою і на вправне компонування окремих ефектових сцен з історичного минулого, оце величезне поширення тематичного діапазону було, з боку автора, не скажемо — хибним, проте якоюсь мірою передчасним. Мистецьке відтворення минувшини вимагає скрупульозної обізнаності з її конкретними деталями, з одного боку, а з другого — глибоко продуманої і зрілої концепції поета-мислителя, без якої «історичні сцени» лишаються саме сценами, свого роду літературною ілюстрацією шкільних схем, без тієї індивідуальної віртуозності, що створює справжню артистичність. Щоправда, в деяких поезіях (як от, зокрема, в сонеті «Прудивус») авторові вдалось осягти правдивої парнасистської імпозантності й довершеності в історичному образі січовика, що він —

дивуючи панків,
щоб не марніла вдача козаків,
сидя на палю, запаливши люльку.

Проте в переважній більшості історичних сюжетів Яра Славутича мистецьке обличчя авторове розчиняється в надто традиційних — і сентиментальних — емоціях та в очевидному наслідуванні історичної лірики Олеся і Гординського (див. зокрема «Гомін віків» у збірці Гординського «Вогнем і смерчем», 1947), яка не належить, як відомо, в обох названих поетів до сильної сторони їхньої творчості.

Третя книжка Яра Славутича — його «Збірка збірок», як каже підзаголовок «Правдоносців» (Мюхен 1948), подає — в дуже ретельно передаованому і почести істотно вдосконаленому вигляді — найкраще з обох попередніх збірок, а з нового додає великий цикль баляд: ліроепічний жанр, що його тут автор намагається відродити та тематиці 1918–1948 років — почести не без літературного успіху, як про це свідчить широка популярність його «Карпатських січовиків»; але ми скильні надавати значно більшої артистичної ваги його ліричній поемі «Правдоносці», що становить закінчення одніменної йї книжки і, з стилістичного боку, виявляє вельми плодотворчий вплив лірики Еміля Вергарна, а своєю ідейною тематикою вже перекликається з мужньою медитативною поезією «Спраги»:

Скрижалі правди, ковані віками,
— як стяг —
несем по селах і містах .

Мистецька довершеність і зріла ідейна повноцінність нової збірки Яра Славутича (що вже тверезим і позбавленим усякої квазиромантичної претенсійності заголовком своїм — «Спрага» — свідчить про послідовне наближення до інтегрального класицизму) доводить, що поет, після довгих і не скрізь вірних — проте скрізь глибоко органічних, вільних вульгарної «літературщини» — артистичних шукань своїх, знайшов нарешті основний фарватер нашого літературного руху на еміграції — фарватер творчості цілокупно со-

борницької не самим лише тематичним змістом своїм, а й самим мистецьким характером стилю. Наше красне мистецтво на еміграції, так само, як і ціле наше еміграційне життя, повинне, в основі своїй, бути соборноукраїнським — а не регіонально-фольклорним, або ж провінційно-ретроградним; бо не денационалізація становить найгіршу загрозу для нашої історичної місії (денаціоналізуються, в першу чергу, найменш вартісні складники еміграційного суспільства), а внутрішній розлам, втрата почуття соборної всеукраїнської інтегральності, перенесення центру ваги та уваги на регіонально-льокальні, «краєві» інтереси та аспірації. Наша ідеологія, мистецтво, література повинні об'єднувати — а не роз'єднувати — цілу нашу національно-державницьку соборноукраїнську еміграцію, бо це для неї — *conditio sine qua non* самого її існування як еміграції політичної, а не політиканської. Втім, саме в галузі мистецьких і, зокрема, літературних суперечностей, ми дaleко не скрізь узгляднююмо наші соборницькі ментальні потреби і раз-у-раз висуваємо на передній плян, ба навіть гльорифікуємо, прояви суто регіональної — нехай часом аристично високої — творчості. Адже цілком ясно, що чисто наддніпрянський (навіть із чернігівським льокальним кольоритом) стиль Тодося Осьмачки становить для наддніпрянського читача, в найліпшому випадку, талановиту й барвисту, проте внутрішньо чужу екзотику (почасті навіть мовно незрозумілу) — так само, що й історична белетристика Катрі Гриневичевої або фольклорна лірика

Богдана Кравцева — для наддніпрянця, не казати вже про так зване «західноукраїнське барокко» та мовну макаронічність Ю. Косача або про специфічно східноукраїнське (навіть не київське) неоплужанство Д. Гуменної, І. Багряного, Л. Коваленко. Сам лише класичний стиль може сприйматись однаковою мірою адекватно читацтвом із різних українських земель, і тому сам лише він скріплює нашу національно-державницьку єдність не лише в ідейному пляні, а й в естетичному. А це є — Лесі Українка, київські неокласики та їхні мистецькі спадкоємці (М. Орест, В. Домонтович, С. Гординський), празька поетична школа (на чолі з О. Ольжичем, О. Телігою, пізнім Є. Маланюком), далі — виразні елементи класицизму в найобдарованіших представників нашої літературної молоді — в Леоніда Лимана, Олега Зуєвського, Ігоря Качуровського та багатьох інших. Зрілий і врівноважений класицизм «Спраги» висуває її автора в перші ряди молодого покоління нашої національної літератури на еміграції, що до них він завжди мав право належати за глибиною й ретельністю своїх мистецьких прagnень і шукань, якщо не за фактичним рівнем попередніх своїх осягів.

Не угруптовуватимемо тут детальніше класичну мистецьку вартість медитативної лірики «Спраги»: вона сама за себе говорить. Читач не потребує естетичного коментаря, щоб відчути й оцінити гармонійну майстерність аристократично-стриманого патосу:

Лежать шляхи, течуть потуги рік,
мовчать задумно непробудні гори,

і лиш людина, часу чарівник,
тревожних зір розгадує узори.

Нагадаймо лише, що ще 1946 року Яр Славутич спромігся був — чи не єдиний в цілій нашій емігрантській поезії — гідно виступити проти фатальних незлагод у нашему політичному середовищі, близькуче використавши саме класичний стиль моральної алегорії для засудження тих компатріотів, що «в станах, негідних шани, гризуться, як пси за хліб» —

деруть на онучі плахту,
несвітську несучи лютъ,
б'ючи яничарську вахту,
що мало дарів дають.

(«Борвіем гряди, Месіє...»).

Тож і насьогодні вітаємо в авторі «Спраги» надіжненого співця нашої національно - державної соборності, отієї, як він каже, «плеканної віками дії», що його шляхетний артизм гідно

знесе на похмурий обрій
новий маєстат доби.

В. Державин.

Квітень 1949.

З М И С Т

I.

Відгомоніла спрагла рівновага	7
I майдани, й люди — як на святі	8
Важкі путі, позбавлені спокою	9
Жадоба світу, що дрімала в снах	10
Замало дня, а ночі й поготів!	11
Розмай світів — як первозвуки гами	12
Живу й мандрую. Зорі пурпuroві	13
Кричать кажани в дорожніх деревах	14
Легкою млою свіжих вечорів	15
Спить по дощах земля обвагітніла	16
Я знаю, розправить крила	17
Як помру, не подолавши втому	18
Тяжкого зерна золотистий ворох	19
Ні гожий Майн, ні Райнові щедроти	20
На дванадцять шляхів — ой, земле!	21

II.

Хай прийде суд, хай гряне суд суворий	25
Ріка в надійні входить береги	26
Як любо мислити на видноколі	27
Тебе вітаю, сонце стопромінне	28
Завагітніла думка на світанні	29
Душа людини — велелюбна книга	30
Сердець отаву, чисту й соковиту	31
Вже на виски спадає сивина	32

III.

Кари кар — невимовно мало!	35
Тирлує тьми поріддя низъкочоле	36
Мілка надія і глибокий сумнів	37
Марно кликана, пуста, недбала	38
Борвіем гряди, Месіє!	39
Не прости, як присягу порушу	40
Ти не чуеш моого благання	41
Роздмухавши гнівні зорі	42
О, чорна змія відчаю	43
Я вийму суворий жереб	44
Сатана	45
Бездонні лона повноводих рік	46
Безсиле холодне сонце	47
Погинь у полум'ї борвію	48
I вигорне хмурий обрій	49
 Проф. Володимир Державин	
Поезія Яра Славутича	50

„БРАМА СОФІЇ“